

ALCOY, Rosa (ed.). *Art Fugitiu. Estudis d'art medieval desplaçat*. Barcelona: Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona, 2014. 496 pàgs. i ils.[21 x 30].

Publicació editada pel grup EMAC Romànic i Gòtic, especialitzat en la cerca d'obres catalanes que es troben a fora de Catalunya. A la presentació es fa constar que les peces que hi ha a l'exterior són més de tres-centes i que s'està tractant de realitzar una base de dades sobre aquest assumpte. El volum recull el treball de molts autors sobre obres concretes: l'àbsis de Sant Climent de Taüll (Eduard RIU-BARRERA i Eva TARRIDA SUGRANYES), manuscrits de la cort catalano-aragonesa (Gaspar COLL I ROSELL), pintures gòtiques a Filadèlfia (Rosa ALCOY), el retaule de Sant Pere màrtir i Sant Joan evangelista de Joan Figuera (Enrico PUSCEDDU), la santa Creu de Sant Fredià a Pisa (Alessio MONCIATTI), les pintures murals romàniques (Montserrat PAGÈS I PARETAS), les Ordinacions de Pere el Ceremoniós a Paris (Susanne WITTEKIND), els manuscrits catalans de la Institució Patxot (Anna GUDAYOL), l'escultura gòtica de Castelló (Pere BESERAN I RAMON), els retaules del mestre de Riglos (Guadaira MACÍAS PRIETO), entre d'altres. Consten també altres contribucions relacionades amb el tema, com les relatives a la instal·lació a Catalunya d'obres foranes (Gerardo BOTO VARELA).

El primer treball es refereix a l'art fugitiu i busca una aproximació terminològica i conceptual a les diverses maneres de traslladar una obra i a projectes vinculats a l'art fugitiu (Aleix CORT). Pel que fa a l'estudi sobre Sant Climent de Taüll, comprèn la història, estat en que va quedar l'església, restauració del 1950-70 i posteriors fins a la reconsolidació de la pintura extreta de l'absis (Eduard RIU-BARRERA i Eva TARRIDA SUGRANYES). Els documents de luxe encarregats per monarques han estat dispersats i per tant se'n conserven pocs a Catalunya; Gaspar COLL comenta aspectes de la producció de manuscrits il·luminats a la Baixa Edat Mitjana. L'autor destaca algunes mostres com les *Ordinacions de la Casa i Cort* traduïdes del llatí i esmenta els diversos llocs i mans pels quals va passar. A continuació Xavier BARRAL I ALTET fa un estudi de *De traslacione cadaveris Alphonsi Regis de Aragonia* de Michele Muscettola (1667), que guarda relació amb el procés d'embalsamar i el trasllad del cos del rei Alfons Trastàmara des de Nàpols a Poblet. S'exposen aspectes del monarca a Nàpols. Maria Laura PALUMBO comenta la taula *Il Giuizio Universale* de Monaco feta per Gherardo Starnina (1401); fa un estat de la qüestió sobre la procedència de la taula i analitza els personatges representants. Sembla que va passar per diversos llocs que s'esmenten. Cal destacar a continuació l'ampli treball de Gerardo BOTO VARELA sobre les escultures pètries romàniques instal·lades a Catalunya. La desaparició i compra d'algunes obres durant l'etapa de la Mancomunitat va generar una tendència a protegir aquest tipus de comerç d'episodis d'arrencaments i trasllads clandestins. Esmenta les compres fetes per col·leccionistes privats com Frederic Marès i com es va imposar a les cases de l'alta burgesia catalana la decoració a partir de fragments –tot

sovint per mitjà d'intermediaris- per integrar-los a l'estructura de casa seva. Rosa ALCOY destaca les obres gòtiques catalanes desplaçades a Amèrica, com el políptic del taller Ferrer Bassa que hi ha a la Pierpont Morgan Library, el conjunt dedicat a la Mare de Déu fet per un seguidor del taller Bassa a la Walters Art Gallery, i la Nativitat del Fogg Art Museu de Cambridge que podia haver estat pintada per Arnau Bassa o Ramon Destorrents, de les quals reconstrueix la història i atribucions. Fa un repàs d'obres que es troben a altres col·leccions americanes i destaca el Sant Jordi procedent del taller de Bernat Martorell custodiat a l'Art Institute of Chicago i que havia presidit la capella del sant al Palau de la Generalitat. Maria Alessandra BILOTTA estudia una miniatura del taller de Messale di Augier de Cogeux que ara es guarda a la Lilly Library de la Indiana University Bloomington. Enrico PUSCEDDU esmenta el retaule de Sant Pere màrtir i Sant Marc evangelista, una obra de Joan Figuera (1456-1477) que des de Cerdanya es va desplaçar a la col·lecció de Piero Tozzi a Nova York. Alessio MONCIATTI comenta la creu pintada de san Frediano a Pisa recolocada a la seva primera capella, esmentant les diverses intervencions que es varen fer durant la segona meitat del s. XX. Montserrat PAGÈS I PARETAS es refereix a algunes obres: Santa Maria de Mur i el desplaçament de les pintures a Amèrica per part de Lluís Plandiura i compra pel Museum of Fine Arts de Boston. La peça va estar després adquirida per la Junta de Museus i retornada a Barcelona. A continuació esmenta l'arrencament i adquisició per part de Lluís Plandiura d'obres romàniques del Pirineu i la seva restitució gràcies al retorn de Joaquim Folch i Torres com a director del Museu d'Art de la Ciutadella (1930). Suzanne WITTEKIND tracta sobre les *Ordenacions sobre lo regiment de tots los officials de la cort* de Pere el Cerimoniós (1344), relatiu a la estructuració de la cort i els seus càrrecs, esmentant les successives transcripcions. Anna GUDAYOL aprofundeix en aspectes biogràfics de l'historiador i etnòleg Pere Bohigas i del mecenes Rafael Patxot. Bohigas a Paris va estudiar el fons espanyol de la Bibliothèque Nationale (1926-27) i es redactaren fitxes dels manuscrits examinats i s'obtingueren reproduccions fotogràfiques, operació que es va portar a terme gràcies a l'ajut rebut per Patxot. Pere BESERAN I RAMON estudia i compara uns fragments de relleu que hi ha al County Museum of Art de Los Angeles amb una predel·la que es conserva al Museu Nacional d'Art de Catalunya i que compara amb un retaule marià de Castelló de Farfanya, una obra sortida dels tallers lleidatans. Finalment, Guadaira MACÍAS PRIETO analitza el retaule de Sant Martí de Riglos d'atribució anònima i la dispersió d'obres procedents de la mateixa mà.

El volum inclou un altre apartat de contribucions amb treballs dels següents autors: Alba BARCELÓ (l'Haggadà d'Or), Sebastià SÁNCHEZ SAULEDA (Bernat Martorell i els Vergós), Jacobo VIDAL FRANQUET (obres a la catedral de Tortosa), Maddalena BELLAVITIS (Joan Mates), Guillem TARRAGÓ VALVERDE (Apel·les Mestres), Paolo di SIMONE (Stefano Fiorentino), i Joan YEGUAS (Jaume Rigalt).

Es tracta d'una publicació anotada que conté molta informació sobre el tema de l'origen i motiu pel que una obra fou creada i el seu destí actual. Les peces han patit remodelacions i canvis, han passat a formar part d'altres col·leccions, han desaparegut i han quedat en l'oblit, sent recuperades i en alguns casos retornades al seu lloc d'origen.

IHE

(Secretaria de la revista)

Traducción de la reseña anterior:

Publicación editada por el grupo EMAC Románico y Gótico, especializado en la localización de obras catalanas que se encuentran fuera de Cataluña. En la presentación se hace mención a que las piezas que se hallan en el exterior son más de trescientas y que se está tratando de realizar una base de datos sobre dicho asunto. El volumen recoge los trabajos de muchos autores sobre obras concretas: el ábside de Sant Climent de Taüll (Eduard RIU-BARRERA y Eva TARRIDA SUGRANYES), manuscritos de la corte catalano-aragonesa (Gaspar COLL I ROSELL), pinturas góticas en Filadelfia (Rosa ALCOY), el retablo de San Pedro mártir y San Juan evangelista de Joan Figuera (Enrico PUSCEDDU), la santa Cruz de San Frediano en Pisa (Alessio MONCIATTI), las pinturas murales románicas (Montserrat PAGÈS I PARETAS), las Ordenaciones de Pedro el Ceremonioso en París (Susanne WITTEKIND), los manuscritos catalanes de la Institución Patxot (Anna GUDAYOL), la escultura gótica de Castellón (Pere BESERAN I RAMON), los retablos del maestro de Riglos (Guadaira MACÍAS PRIETO), entre otros. Constan también otras contribuciones relacionadas con el tema, como las relativas a la instalación en Cataluña de obras foráneas (Gerardo BOTO VARELA).

El primer trabajo se refiere al arte fugitivo y busca una aproximación terminológica y conceptual sobre las diversas maneras de trasladar una obra y a proyectos vinculados al arte fugitivo (Aleix CORT). En cuanto al estudio sobre Sant Climent de Taüll, comprende la historia, estado en el que quedó la iglesia y restauración en 1950-70 y en una etapa posterior hasta la reconsolidación de la pintura extraída del ábside (Eduard RIU BARRERA i Eva TARRIDA SUGRANYES). Los documentos de lujo encargados por los monarcas han sido dispersados y son escasos los que se conservan en Cataluña; Gaspar COLL comenta aspectos de la producción de manuscritos iluminados en la Baja Edad Media. El autor destaca algunas muestras como las *Ordinacions de la Casa i Cort* traducidas del latín y menciona los diversos lugares y manos por los que pasaron. A continuación Xavier BARRAL I ALTET analiza *De traslacione cadaverta Alphonsi Regis de Aragonia* de Michele Muscettola (1667), que guarda relación con el proceso de embalsamar y el traslado del cuerpo del rey Alfonso Trastámara desde Nápoles a Poblet. Se exponen aspectos del monarca en Nápoles. Maria Laura PALUMBO comenta la tabla *Il Giuizio Universale* de Monaco realizada por Gherardo Starnina (1401); plantea un estado de la cuestión sobre la procedencia de la tabla y analiza los personajes representados. Parece que pasó por diversos lugares que se mencionan. Es preciso destacar a continuación el amplio trabajo de Gerardo BOTO VARELA sobre las esculturas pétreas románicas instaladas en Cataluña. La desaparición y compra de algunas obras durante la etapa de la Mancomunidad generó una tendencia a proteger este tipo de comercio de episodios de arranque y traslado clandestinos. Menciona las compras efectuadas por coleccionistas privados como Frederic Marès y como se impuso en las casas de la alta burguesía la decoración a partir de fragmentos –a menudo a través de intermediarios– para integrarlos en la estructura de su casa. Rosa ALCOY destaca las obras góticas catalanas desplazadas a América, como el políptico del taller Ferrer Bassa que se encuentra en la Pierpont Morgan Library, el

conjunto dedicado a la virgen María hecho por un seguidor del taller Bassa en la Walters Art Gallery, y la Natividad del Fogg Art Museum de Cambridge que podía haber sido pintada por Arnau Bassa o Ramon Destorrents, de las cuales reconstruye la historia y atribuciones. Establece un repaso de obras que se encuentran en otras colecciones americanas y destaca el Sant Jordi procedente del taller de Bernat Martorell custodiado en el Art Institute of Chicago y que había presidido la capilla del santo en el Palau de la Generalitat. Maria Alessandra BILOTTA estudia una miniatura del taller de Messale di Augier de Cogeux que ahora se custodia en la Lilly Library de la Indiana University Bloomington. Enrico PUSCEDDU menciona el retablo de San Pedro mártir y San Marcos evangelista, una obra de Joan Figuera (1456-1477) que desde Cerdeña se desplazó a la colección de Piero Tozzi en Nueva York. Alessio MONCIATTI comenta la cruz pintada de San Frediano en Pisa recolocada en su primera capilla, mencionando las diversas intervenciones que se realizaron durante la segunda mitad del s. XX. Montserrat PAGÈS I PARETAS se refiere a algunas obras: Santa Maria de Mur y el desplazamiento de las pinturas a América por parte de Lluís Plandiura y su compra por el Museum of Fine Arts de Boston. La pieza fue adquirida después por la Junta de Museus y retornada a Barcelona. A continuación menciona su arrancamiento y adquisición por parte de Lluís Plandiura de obras románicas del Pirineo y su restitución gracias al retorno de Joaquim Folch i Torres como director del Museu d'Art de la Ciutadella (1930). Suzanne WITTEKIND trata sobre las *Ordenacions sobre lo regiment de tots los officials de la cort* de Pedro el Ceremonioso (1344), relativas a la estructuración de la corte y sus cargos, mencionando las sucesivas transcripciones. Anna GUDAYOL profundiza en aspectos biográficos del historiador y etnólogo Pere Bohigas y del mecenas Rafael Patxot. Bohigas en París estudió el fondo español de la Bibliothèque Nationale (1926-27), se redactaron fichas de los manuscritos examinados y se obtuvieron reproducciones fotográficas, operación que se llevó a cabo gracias a la ayuda recibida por Patxot. Pere BESERAN I RAMON estudia unos fragmentos de relieve que se encuentran en el County Museum of Art de Los Angeles con una predela que se conserva en el Museu Nacional d'Art de Catalunya y que compara con un retablo mariano de Castelló de Farfanya, una obra salida de los talleres leridanos. Finalmente, Guadaira MACÍAS PRIETO analiza el retablo de Sant Martí de Riglos de atribución anónima y la dispersión de obras hechas por la misma mano.

El volumen incluye otro apartado de contribuciones con trabajos de los siguientes autores: Alba BARCELÓ (l'Haggadà d'Or), Sebastià SÁNCHEZ SAULEDA (Bernat Martorell y los Vergós), Jacobo VIDAL FRANQUET (obras en la catedral de Tortosa), Maddalena BELLAVITIS (Joan Mates), Guillem TARRAGÓ VALVERDE (Apel·les Mestres), Paolo di SIMONE (Stefano Fiorentino), y Joan YEGUAS (Jaume Rigalt).

Se trata de una publicación anotada que contiene mucha información sobre el tema del origen y motivo por el que una obra fue creada y su destino actual. Las piezas han padecido remodelaciones y cambios, han pasado a formar parte de otras colecciones, han desaparecido y han quedado en el olvido, siendo recuperadas y en algunos casos retornadas a su lugar de origen.

IHE

(Secretaria de la revista)